

ALLES WAT IK NIET KAN ZEGGEN

Van dezelfde auteur verscheen bij Nieuw Amsterdam:

Wat we delen

Emilie Pine

Alles
wat
ik niet
kan
zeggen

Vertaling Ariane Schluter

Nieuw Amsterdam

voor Ronan

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt
door ondersteuning van Literature Ireland

Eerste druk 2019

Tiende druk 2023

Oorspronkelijke titel *Notes to Self*. Tramp Press

© Emilie Pine 2018

© Nederlandse vertaling Ariane Schluter /

Nieuw Amsterdam 2019

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp bij Barbara

Foto auteur © Ruth Connolly

NUR 320

ISBN 978 90 468 3139 7

www.nieuwamsterdam.nl

Inhoud

Aantekeningen over mateloosheid	7
Van het babytijdperk	43
Spreeken/zwijgen	91
Aantekeningen over bloedverlies & andere misdaden	109
Iets over mij	133
Dit leer je niet op school	177
Dankwoord	205

Aantekeningen
over mateloosheid

Tegen de tijd dat we hem vinden, ligt hij al enkele uren in zijn eigen waterdunne poep.

We geloven onze ogen niet als we aankomen bij het openbare ziekenhuis van Corfu. De hal zit vol met rokende patiënten en er is geen informatie- of registratiebalie te bekennen. Ik stuur hem een sms om te vragen waar hij is, maar krijg geen antwoord. Op de een of andere manier traceren we hem, als bloedhonden, op de vijfde verdieping. Hij ligt slap in bed. Het is nu avond en hij zegt dat hij sinds de middag geen zuster of dokter meer heeft gezien. Hij zegt dat hij een ondersteek moet hebben. Mijn zusje en ik hebben meer dan vierentwintig uur gereisd en we hebben geen van beiden geslapen. ‘Bel iemand van de verpleging,’ zeg ik tegen hem. Hij verklaart dat hij dat heeft gedaan maar dat er niemand kwam. ‘Nou, probeer het nog eens.’ Hij drukt meerdere malen op de noodbel in zijn hand. Na een tijdje verschijnt er een gestrest uitziende verpleegkundige, ze schreeuwt tegen hem, tegen ons. Ik voel me schuldig omdat ik geen Grieks spreek. Met vergeefse gebaren wijs ik naar de man in het bed en probeer ik duidelijk te

maken dat hij een ondersteek moet hebben en schone lakens en dat hij gewassen moet worden. Dit maakt allemaal geen enkele indruk. De vrouw zegt nog iets, gooit haar handen in de lucht en gaat dan weg. Wanhopig kijkt hij ons aan. Ik vraag mijn zusje om bij hem te blijven en loop de gang op. Daar zie ik alleen maar andere patiënten met hun familie, en in de personeelskamer is niemand. Als ik ten einde raad wegloop, spreekt een vrouw me aan. Omdat ik niet reageer vraagt ze me in het Engels of het wel goed met me gaat; ik zie mijn kans schoon en vraag of ze weet waar de verpleegkundigen zijn. ‘Die zijn er niet,’ zegt ze. Een oudere man buigt zich naar me toe. ‘Zonder je familie hier, ga je dood.’

Dit zal een mantra voor ons worden gedurende onze tijd in Griekenland, waarin we proberen mijn vader er weer bovenop te helpen. We komen er al snel achter dat het ziekenhuis met grote onderbezetting te kampen heeft. Na twee uur ’s middags zijn er geen artsen meer en na vijf uur is er nog maar één verpleegkundige per afdeling. Alleen al op deze gang tel ik zes kamers, sommige met wel zes patiënten op één kamer. De verpleegkundige kan nauwelijks in de medische basisbehoeften van al deze mensen voorzien en voor incontinentie heeft ze al helemaal geen tijd. Ook komen we te weten dat deze verdieping – formeel voor patiënten die ‘interne geneeskunde’ behoeven – de ‘sterfafdeling’ wordt genoemd.

De Engelsspreekende local zegt dat ik voor mijn vader moet zorgen. Vriendelijk legt ze uit waar ik incontinentie-

luiers, vochtige doekjes en tissues kan kopen. Ik luister hier maar met een half oor naar en ga terug naar de privékamer die mijn vader door zijn slechte toestand heeft verworven, waar ik aan mijn zusje uitleg wat de stand van zaken is. Ze kijkt me ongelovig aan. Ze staat aan het hoofdeind van zijn bed en schikt zijn kussens. Ik realiseer me dat ik hem nauwelijks heb gesproken, hoewel ik half Europa heb doorkruist om hier te zijn. ‘Je leeft tenminste nog,’ zeg ik. Hij knikt. Hij ziet er heel klein uit in dat bed, klein en verloren. Ik besluit dat ik me hier niet bij wil neerleggen; ergens in dit ziekenhuis moet toch een deskundige zijn. Ik ga de gang weer op en vraag aan de aardige vrouw of ze me wil helpen om een dokter te vinden. Ze praat even met haar familie en loopt dan de gang door, met mij achter zich aan. We nemen de lift naar een andere verdieping, maar ook daar zijn geen artsen. We stappen de lift weer in en doen opnieuw een poging. Keer op keer, lager en lager, totdat we in de kelder belanden, waar we de gangen doorzoeken. Uiteindelijk stuiten we op de bloedbank met dienstdoende hulpverlener. Mijn nieuwe vriendin brengt me naar binnen en zwaait dan gedag.

Aan de andere kant van de kamer ligt een man op een bank, met opgerolde mouw en zijn arm aan een infuus gekoppeld. Hij geeft bloed en kennelijk denkt de bloedbankmedewerker dat ik hier ook ben om te doneren. Als hij mijn verbazing ziet, legt de dokter me uit dat er in Griekenland een landelijk tekort aan bloed is en dat familieleden van patiënten verplicht zijn om bloed te geven. Ik denk aan mijn zusje, vijf verdiepingen boven

me, dat zich afvraagt waar ik ben. Ik schud mijn hoofd, maar de woorden willen niet komen. Ik schijn in geen enkele taal te kunnen uitleggen dat we allebei bloedarmoede hebben en dus niet kunnen doneren. Ik pak zijn hand en vraag hem om naar mijn vader te komen kijken. Ik vertel hem dat ik niet begrijp dat mijn vader alleen in een kamer ligt, dat er geen artsen zijn. Ik vertel hem dat we gewoon behoefte hebben aan iemand die ons uitlegt wat er allemaal aan de hand is, maar wat ik echt wil is dat iemand me vertelt wat ik moet doen. De stoot adrenaline waar ik tot nu toe op dreef, is plotseling verdwenen en ik voel me helemaal leeg. Ik blijf daar maar staan en blijf de arts maar vragen om naar mijn vader te komen kijken. Uitermate onwillig zegt hij iets tegen de vrouw achter de balie en gaat met me mee. We nemen de lift omhoog naar de vijfde verdieping, waar we dezelfde route langs de droevig kijkende bezoekers lopen en de kamer ingaan.

‘Hij is dokter,’ zeg ik, eerder hoopvol dan met overtuiging. Hij pakt de status van mijn vader, kijkt hem door, knikt en zegt dan: ‘Jullie vader heeft veel bloed verloren. Hij moet een transfusie hebben. Jullie moeten bloed geven.’ Het lijkt de makkelijkste weg om maar in te stemmen, hoewel ik gehoopt had op een diepgaander onderzoek. In de daaropvolgende weken zal dit het patroon zijn dat onze tijd in beslag neemt: uren wachten, gevolgd door pogingen om deskundige aandacht te trekken, enkel om iets te horen te krijgen wat we al weten. Al jaren behandel ik in mijn colleges de toneelstukken van Beckett, en nu ben ik uiteindelijk zelf in eentje beland.

Na deze mededeling knikt de dokter weer en vertrekt. Zodra hij weg is, kijk ik vragend naar mijn vader in de hoop dat hij me raad kan geven, maar die krijg ik niet – hij wil dat ik hem geruststel, maar dat kan ik niet. Ik probeer te glimlachen. Er is inmiddels al meer dan een uur verstreken en hoewel ik weet dat hij opgelucht is om ons te zien, en mijn zusje zijn hand heeft gestreeld en hem het gevoel heeft gegeven dat hij echt niet alleen is, ligt hij nog steeds in die vieze lakens. Aangezien verder niemand ons gaat helpen, vraag ik mijn zusje om met me mee te gaan. ‘We zijn zo terug.’ Op de begane grond vinden we de ziekenhuiswinkel, die een nuttige combinatie van warme snacks en drankjes verkoopt en de noodzakelijke verzorgingsproducten. We kopen luiers en doekjes en voor de zekerheid koopt mijn zusje ook nog een doosje latexhandschoenen. Deze zullen van onschatbare waarde blijken.

Als we mijn vader uitleggen wat we gaan doen, raakt hij van streek en schaamt hij zich. Maar de stank in de kamer is inmiddels niet te harden en dwingt ons zo efficiënt en zakelijk mogelijk te zijn. We wassen hem. Ik neem het hoopje vieze lakens mee naar wat lijkt op een bijkeuken en laat ze daar met een bezwaard gemoed achter. In een schijnbaar lege ziekenhuiszaal haal ik schone lakens van het ene en dekens van het andere bed, waarbij ik maar bedenk dat de brutalen de halve wereld hebben. Als ik in de kamer terugkom, is mijn zusje er net in geslaagd om mijn vader aan het lachen te maken. Terwijl we de nieuwe lakens over hem heen leggen, wordt duidelijk hoezeer ons gevoel van menselijkheid

afhangt van dit soort simpele dingen. De situatie is niet echt veranderd en ik heb geen beter beeld van mijn vaders medische toestand, maar het voelt alsof we iets belangrijks hebben volbracht.

Het wordt laat. We spreken af dat ik de nacht in het ziekenhuis doorbreng en dat mijn zusje naar een hotel in de stad gaat. Het liefst wil ik met haar mee, maar van nu af aan zullen we om de beurt bij mijn vader blijven. Ze verlaat de afdeling maar net op tijd – om elf uur 's avonds gaan de deuren op slot. Familieleden mogen blijven, maar je kunt niet in en uit lopen. Nadat ik haar heb omhelsd ga ik weer naar de kamer. Ik benijd mijn zusje niet om haar eenzame zoektocht naar een slaappleeds, maar zelf heb ik ook geen idee hoe ik de komende nacht in het ziekenhuis moet doorkomen. Mijn vader is weggeleden in een diepe slaap. Ik luister naar zijn ademhaling, leg mijn hand op zijn borst om zijn hart te voelen, dat heel zwak maar regelmatig klopt. De zak met bloed die bij zijn hoofd hangt is nu bijna leeg. Ik hou de zak angstvallig in de gaten en bedenk dat ik niet de energie heb om uit te zoeken wat ik moet doen als het bloed eenmaal op is. Ik bel het nummer van zijn verzekeringsmaatschappij, maar krijg een antwoordapparaat. Als ik me realiseer dat mijn oplader nog in de tas van mijn zusje zit, laat ik het idee varen om nog iemand anders te bellen.

Ik doe het licht uit, kijk uit het raam naar de heuvels ten noorden van het ziekenhuis en hoor hoe de stilte van de nacht over de afdeling neerdaalt. Het wordt zo koud dat ik een stapel dekens op mijn vader leg. Met mijn jas

aan zit ik te wachten. Na een tijdje gaat de deur open en komt de gestreste verpleegkundige weer binnen. Zwijgend kijk ik toe hoe ze de lege bloedzak verwisselt voor een volle en erin knijpt om te controleren of het door het infuus gaat. Ze draagt een schort dat een slager in een abattoir niet zou misstaan. Pas als ze weg is besef ik dat ze geen latexhandschoenen aanhad en ook haar handen niet heeft gewassen.

Later in de nacht verschijnt er iemand anders van de verpleging; ik forceer een glimlach en bied het doosje handschoenen aan. Voorzichtig pakt ze er een paar uit en stopt ze in haar zak. 'Nee, nee,' zeg ik poeslief lachend. Ik gebaar dat ze ze aan moet doen, maar ze beweegt alleen even met haar vingers om te laten zien dat ze al handschoenen aanheeft. Er zitten echter bloedvlekken op die van haar, en ik gebaar dat ze die uit moet doen en de nieuwe moet gebruiken. Al dat gebaren ziet er vast belachelijk uit, maar ik blijf er, als de halvegare waar ze me waarschijnlijk voor aanziet, mee doorgaan totdat ze zuchtend van handschoenen wisselt. De oude stopt ze in haar zak. Pas een paar dagen later wordt me duidelijk waarom, wanneer een andere bezoeker uitlegt dat het ziekenhuis überhaupt geen wegwerpartikelen verstrekt: geen watten, geen papier, geen plastic. De verpleegkundigen moeten dat allemaal zelf aanschaffen van hun toch al ontoereikende salaris. Het handschoengebarenspeel wordt een regelmatig terugkerend verschijnsel en iedere keer als ik een verpleegkundige een nieuw paar geef, kan ik wel huilen.

Maar die eerste nacht, toen ik half dommelend half

ongerust luisterde of mijn vader nog wel ademhaalde, was ik te verdoofd om te huilen. Ik had het telefoontje al jaren verwacht en alle scenario's in mijn hoofd afgespeeld, zodat ik adequaat zou kunnen reageren als het eenmaal zover was. Pas in de stilte en de duisternis van de ziekenhuiskamer begreep ik dat het telefoontje nog maar het begin was.

Ik hoor de piep, te vroeg voor een zondagochtend om een gewoon berichtje te zijn. Er staat: 'Kbloed nietbelle'. Ik bel hem. Hij klinkt afschuwelijk. Hij klinkt naar wat hij is: een man die aan het doodbloeden is. Hij snakt hoestend naar adem en kan nauwelijks praten omdat hij golven bloed opgeeft. Ik zeg dat hij nog even moet volhouden. Ik bel een vriendin van hem, Pavla, die aan de andere kant van het eiland woont, en zij belt de ambulance. Maar de chauffeur wil niet uitrijden. Hij brengt de zondag met zijn familie door. Waarschijnlijk denkt hij dat het verspilde moeite is, dat mijn vader het toch niet overleeft en dat hij dus wel tot maandag kan wachten. Pavla scheldt hem de huid vol en probeert hem te overreden. Het kost haar en haar man veel tijd om de chauffeur ervan te overtuigen dat, ondanks het feit dat het zondag is én het een uur rijden is, hij toch moet gaan. Dit hoor ik allemaal pas later van Pavla. Vooralsnog moet ik haar alleen beloven dat ik ervoor zal zorgen dat mijn vaders voordeur open is. Want als de deur op slot is, gaan ze weer weg. Ik bel hem terug. Hij is gelukkig nog bij bewustzijn en hij kruipt naar de deur en draait de sleutel om in het slot. Als de ambulance in het dorp aankomt, wijzen

buurtbewoners de weg naar zijn huis. De ambulancebroeders tillen hem van de grond – hij is inmiddels buiten bewustzijn – en nemen hem mee naar het ziekenhuis.

's Winters zijn er geen directe vluchten van Ierland naar Griekenland. Binnen een paar uur na het telefoontje vliegen mijn zusje en ik van Dublin naar Heathrow voor onze eerste overstap. Het vliegtuig zit vol met mannen met sjaals, dus er zal wel een of andere belangrijke voetbalwedstrijd zijn. Op de nieuwe Terminal Vier eten we in een Italiaans restaurant. Hoewel het belachelijk is om iets om eten te geven als je vader op sterven ligt, bestel ik truffelpasta en die smaakt verrukkelijk.

Tijdens het eten vertel ik mijn zusje dat ik niet weet wat we in Griekenland zullen aantreffen. Ik vertel haar dat ik er zo moe van ben. Ik vertel haar over die avond, een paar jaar geleden, toen ik aan mijn vader vroeg om te stoppen met drinken. Dat hij nog een glas wijn voor zichzelf inschonk terwijl ik aan het woord was. Dat ik moest huilen en dat hij zei dat ik me niet zo moest aanstellen. Ik vertel haar dat ik ermee dreigde dat ik anders niet meer van hem zou houden. Ik vertel haar, hoewel ik nauwelijks in staat ben om het aan mezelf toe te geven, dat ik die avond op een bepaald moment naar hem keek en dacht: ik wou dat je nu doodging.

Terwijl we eten en praten checken we onwillekeurig continu onze telefoon, heen en weer geslingerd tussen hoop en vrees. We hebben niets meer van hem gehoord sinds hij naar het ziekenhuis is gebracht en we weten allebei dat hij dood kan zijn. Ik hoor een bericht binnen-

komen en ik grijp mijn telefoon, maar het is alleen een automatische update. Mijn zusje kijkt me aan. Ze weet dat ik altijd van hem zal blijven houden, wat er ook gebeurt. De volgende ochtend nemen we het eerste vliegtuig naar Athene, waar we overstappen op een vlucht naar Corfu.

Ze noemen hem ‘het lijk’. Hij is aan machines gekoppeld die zijn hart en andere vitale organen bewaken. Hij ligt aan twee infusen, hoewel de verpleegkundigen moeite hebben een geschikte ader ervoor te vinden aangezien hij zo veel bloed heeft verloren. Het grootste deel van de tijd slaapt hij. We zijn niet op de hoogte van zijn bijnaam tot een Griekse bezoeker ons deelgenoot maakt van het grapje. Kenmerkend, zoals bij de meeste dingen die met mijn vader te maken hebben, is het leuk en niet leuk tegelijk. Niemand, zelfs het ziekenhuispersoneel niet, denkt dat hij dit overleeft. En toch... hij weigert dood te gaan. Na een week in het hoofdziekenhuis, op deze levenseinde-afdeling waar een van ons dag en nacht bij hem is, wordt hij stabiel genoeg bevonden voor een overplaatsing naar de ‘Engelse’ kliniek, wat eigenlijk zoveel wil zeggen als een ‘kliniek voor mensen met een ziektekostenverzekering’. Het is een gigantische verbetering: er zijn hier twee verpleegkundigen per shift en er is maar de helft van het aantal patiënten. Mijn vader krijgt voor het eerst een bad en de verpleegkundigen brengen een katheter in. Volgens hen is het niet de taak van de familie om een ondersteek te leveren en op de inhoud te letten.

Iedere dag komen we om elf uur 's ochtends aan bij de kliniek, blijven tot vijf uur 's middags, gaan even weg om iets te eten en komen dan nog een paar uur terug. We zitten naast elkaar en kijken naar hem, urenlang, praten nauwelijks, houden alleen de man in het bed in de gaten; we verwachten nog steeds dat hij dood zal gaan en we blijven constant bij hem, alsof onze wens dat hij blijft leven iets zal uitmaken. De lange uren worden onderbroken door een reeks korte en frustrerende gesprekken met ontwijkende artsen. Ze onderzoeken hem vluchtig, verklaren dan dat we hem mee terug naar Ierland zouden moeten nemen. Per slot van rekening, zeggen ze, kun je beter in Ierland een leveraandoening hebben dan hier, want de dokters 'hebben heel veel ervaring daarginds'.

Mijn vader heeft volledig leverfalen. Jarenlang werd de verminderde werking van zijn lever door andere organen gecompenseerd. Nu, na veertig jaar alcoholisme, laat zijn hele systeem het afweten. Ik was er altijd van uitgegaan dat hij aan levercirrose zou overlijden, maar het blijkt dat er massa's andere aandoeningen zijn die je onderuit kunnen halen. De door een scheur in zijn slokdarm veroorzaakte bloeding heeft hem weliswaar bijna het leven gekost, maar is eigenlijk het enig duidelijk zichtbare symptoom. Ik herinner me hier een eerder signaal van: mijn vader die een keer de auto langs de kant van de weg zette, kokhalsde en bloed spuugde. Nu zijn ook zijn nieren in gevaar. De specialist vertelt ons dat zijn hart nog wel in goede conditie is. 'Misschien medisch gesproken,' wil ik zeggen.

Na een week achten de artsen zijn slokdarm voldoende genezen. Hij mag eenvoudig, zacht voedsel eten. Maar hij wil niet eten. Of hij wil niet eten wat er in de aanbieding is: eieren.

‘Ik hou niet van ei.’

‘Je moet wat eten.’

‘Maar snap dat dan, ik hou niet van ei.’

‘Kan me niet schelen, je moet wat eten.’

Deze rolomkering, waarbij het kind de ouder voedt, getuigt van bittere ironie. We zijn hier allemaal omdat hij graag drinkt en nu heeft hij het lef om te weigeren te eten. We sluiten een deal. Als hij een hardgekookt ei eet, koop ik pen en papier voor hem. Later beloof ik ook een nietmachine als hij nog een ei eet. Omdat hij schrijver is voelt hij zich onzeker zonder de middelen om te schrijven en te ordenen. Hij geeft me levendige en uitvoerige beschrijvingen van waar ik deze essentiële behoeften kan kopen. Maar uiteindelijk eet hij maar een half ei.

Geen nietmachine, zeg ik.

Hij praat een hele dag niet tegen me.

Neil belt me iedere dag, soms twee keer op een dag; hij is een van de weinigen bij wie ik geen moeite heb om de telefoon op te nemen. Neil is de beste vriend van mijn vader. Als mijn vader weigert te eten, of als de verzekeringsmaatschappij zegt dat ze de rekening van de privé-kliniek niet willen betalen, of als de dokter zegt dat mijn vader waarschijnlijk doodgaat, ben ik bang dat ik gilend gek word. Maar dan gaat de telefoon, en ik zie dat